

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія економіки та управління

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Міжнародні економічні відносини»
обов'язкових компонент
освітньо-професійної програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Логістика

за темою № 6 - Міжнародні кредитні відносини

Харків 2022

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2022 № 8

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу Харківського
національного університету
внутрішніх справ
Протокол від 22.08.2022 № 1

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2022 № 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління,
протокол від 15.08.2022 № 1

Розробники:

1. викладач циклової комісії економіки та управління, к.п.н., спеціаліст вищої категорії, викладач – методист, Носач І.В.
2. викладач циклової комісії економіки та управління, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Бондарець О.М.

Рецензенти:

1. Смерічевська С.В - професор кафедри логістики НАУ, доктор економічних наук, професор, експерт Українського логістичного альянсу (УЛА);
1. Цимбалістова О.А. – кандидат економічних наук, спеціаліст вищої категорії, викладач – методист, старший викладач циклової комісії економіки та управління КЛК ХНУВС.

План лекції

1. Міжнародний кредит та його роль у світовій економіці
2. Форми міжнародного кредиту
3. Види кредитних операцій на світовому ринку капіталів
4. Міжнародні валютно-кредитні та фінансові організації

Рекомендована література:

Основна:

1. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 № 959-ХІІ (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
2. Амеліна І.В. Міжнародні економічні відносини. Підручник. – К.: ЦУЛ, 2019. – 256 с.
3. Дергачова В.В., Згуровський О. М., Манаєнко І.М. Міжнародні економічні відносини: практикум: Навчальний посібник. – К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. – 80 с.
4. Мазаракі А.А., Мельник Т.М., Кудирко Л.П. та ін. Міжнародні економічні відносини. Підручник. за заг. ред. А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. – 612 с.
5. Шкарлет С.М. Міжнародні економічні відносини та менеджмент в умовах посилення глобалізаційних процесів. Навчальний посібник. – К.: ЦУЛ, 2017. 528 с.

Додаткова:

6. Горбач Л.М., Плотніков О.В. Міжнародні економічні відносини. Підручник. – К.: Видавничий дім «Кондор», 2017. – 432 с.
7. Голіков А. П., Довгаль О. А. Міжнародні економічні відносини. Підручник. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 464 с.
8. Задоя А.О. Міжнародна економіка. Підручник. – К.: ЦУЛ, 2012. 416 с.
9. Чернега О.Б. Міжнародна економічна діяльність України. Навчальний посібник. – Д. : ТОВ «Східний видавничий дім», 2013.– 600 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

10. Офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
11. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
12. Організація Об'єднаних Націй (ООН) - United Nations(UN) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/>

13. Світова організація торгівлі (COT) - World Trade Organization (WTO) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wto.org/>
14. Міжнародна торговельна палата (МТП) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iccwbo.org
15. Міжнародний валютний фонд (МВФ) - International Monetary Fund – IMF [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org>
16. Світовий банк (World Bank) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org>
17. Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.worldbank.org/ibrd
18. Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) - World Intellectual Property Organization (WIPO) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wipo.org>
19. Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) – Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/>
20. Всесвітній економічний форум (ВЕФ) - World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org>
21. Європейський Союз (ЄС) – European Union (EU) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eu.com>

Текст лекції

1. Міжнародний кредит та його роль у світовій економіці.

Міжнародний кредит – це рух позичкового капіталу у сфері міжнародних економічних відносин, пов'язаний із наданням у тимчасове користування грошово-матеріальних ресурсів одних країн іншим на умовах платності, строковості, повернення.

Джерелами міжнародного кредиту є:

- тимчасово вивільнена у підприємств у процесі кругообігу частина капіталу в грошовій формі;
- грошові накопичення держави, мобілізовані банком;
- грошові заощадження індивідуального сектору, мобілізовані банком.

Міжнародні кредитні відносини ґрунтуються на певній методологічній основі. Одним із її елементів є принципи, яких мають дотримуватися у процесі практичного виконання будь-якої операції на міжнародному ринку банківських кредитів і які знайшли своє відображення у міжнародному кредитному законодавстві.

Основні принципи міжнародного кредиту такі:

- повернення – відображає необхідність своєчасного повернення отриманих від кредитора фінансових ресурсів після завершення їх використання позичальником. Якщо отримані кошти не повертаються, то має місце безповоротне передання грошового капіталу, тобто фінансування;

- строковість – передбачає необхідність його повернення не в будь-який прийнятний для позичальника час, а в чітко визначений строк, зафіксований у кредитній угоді;

- платність – означає необхідність не тільки прямого повернення позичальником отриманих від банку кредитних ресурсів, а й проплати права їх використання;

- забезпеченість – передбачає необхідність забезпечення захисту майнових інтересів кредитора у разі порушення позичальником узятих на себе зобов'язань і відображається у таких формах кредитування, як позики під заставу чи під фінансові гарантії;

- цільовий характер – притаманний більшості кредитів і відображає необхідність цільового використання коштів, які отримані від кредитора;

- диференційований характер (не завжди виділяється, хоча за сучасних умов, на наш погляд, дуже важливий) – визначає диференційований підхід з боку кредитної організації до різних категорій потенційних позичальників залежно від інтересів як банку, так і країни, в якій розташований банк-кредитор.

Принципи міжнародного кредиту виражають його зв'язок з економічними законами ринку і використовуються для досягнення поточних і стратегічних завдань суб'єктами ринку і держави.

Місце і роль міжнародного кредиту у світовій економічній системі визначається насамперед його функціями, які відображають особливості руху міжнародного позичкового капіталу у сфері міжнародних економічних відносин.

До базових функцій міжнародного кредиту можна віднести:

- перерозподіл позичкових капіталів між країнами для забезпечення потреб розширеного виробництва;

- економію затрат обігу у сфері міжнародних розрахунків;

- прискорення концентрації і централізації капіталу;

- обслуговування міжнародного товарообігу;

- прискорення науково-технічного прогресу.

Через виконання взаємозв'язаних функцій міжнародний кредит відіграє певну роль у розвитку світового виробництва, яка може бути і позитивною, і негативною.

Позитивна роль міжнародного кредиту у процесі відтворення полягає в тому, що він: стимулює зовнішньоекономічну діяльність країни; створює сприятливі умови для зарубіжних приватних інвестицій; забезпечує безперервність міжнародних розрахункових та валютних операцій; підвищує економічну ефективність зовнішньої торгівлі та інших видів зовнішньоекономічної діяльності.

Негативна роль міжнародного кредиту у процесі відтворення полягає в тому, що він: загострює суперечності ринкової економіки; використовується для переказування прибутків із країн-позичальників, посилюючи позиції країн-кредиторів; сприяє створенню та зміцненню в країнах-боржниках вигідних для країн-кредиторів економічних і політичних

режимів; виступає джерелом фінансування війн; використовується для проведення кредитної дискримінації та кредитної блокади.

2. Форми міжнародного кредиту.

Міжнародний кредит має різні форми, які можна класифікувати за кількома головними ознаками, що характеризують окремі сторони кредитних відносин, а саме:

1. За формою кредитування:

- товарні кредити – міжнародні кредити, що надаються експортерами своїм покупцям у товарній формі з умовою майбутнього покриття платежем у грошовій чи іншій товарній формі;

- валютні (грошові) кредити – кредити, надані у грошовій формі: у національній або іноземній валюті;

2. За цільовим призначенням:

- зв'язані кредити – надаються на конкретні цілі, обумовлені в кредитній угоді:

- комерційні – для закупівлі певних видів товарів і послуг;

- інвестиційні – для будівництва конкретних об'єктів, погашення заборгованості, придбання цінних паперів;

- проміжні – для змішаних форм вивезення капіталів, товарів і послуг, наприклад у вигляді виконання підрядних робіт;

- незв'язані, або фінансові, кредити – це кредити, які не мають цільового призначення і можуть використовуватися позичальниками на будь-які цілі;

3. За загальними джерелами:

- внутрішні кредити – це кредити, що надаються національними суб'єктами для здійснення зовнішньоекономічної діяльності іншим національним суб'єктам;

- іноземні (зовнішні) кредити – кредити, що надаються іноземними кредиторами національним позичальникам для здійснення зовнішньоекономічних операцій;

- змішані кредити – кредити як внутрішнього, так і зовнішнього походження;

4. За кредиторами:

- приватні кредити – кредити, надані приватними особами;

- урядові (державні) кредити – кредити, надані урядовими установами від імені держави;

- кредити міжнародних фінансово-кредитних організацій;

- змішані кредити;

5. За формою забезпечення:

- забезпечені кредити – кредити, забезпечені нерухомістю, товарами, товарними документами, цінними паперами, золотом та іншими цінностями як заставою;

- бланкові кредити – кредити, надані під зобов'язання боржника вчасно їх погасити, документом при цьому виступає соло-вексель з одним підписом позичальника;

6. За терміном кредиту:

- надстрокові – добові, тижневі, до трьох місяців;

- короткострокові – до одного року;

- середньострокові – від одного року до п'яти років, іноді до семи – восьми;

- довгострокові – понад десять років;

7. За валютою позики:

- у валюті країни-позичальника;

- у валюті країни-кредитора;

- у валюті третьої країни;

- у міжнародній грошовій одиниці [СПЗ, еку (до 1999 р.), євро];

8. За технікою надання:

- готівкові кредити, коли кошти зараховуються на рахунок боржника в його розпорядження;

- акцептні кредити – надаються у формі акцепту тратти (переказного векселя) імпортером, переважно банком, що полегшує облік тратти в банку;

- облігаційні позики – широко використовуються при залученні коштів на довгостроковій основі;

- синдиговані і консорціальні кредити – дають змогу позичальникові мобілізувати особливо великі суми на довгий строк, тому що кредитором виступає не один банк, а кілька – «синдикат» чи кілька десятків банків – «консорціумів»;

9. За способом погашення:

- з рівномірним погашенням;

- з нерівномірним погашенням;

- з одночасним погашенням;

- з ануїтетним погашенням (% погашення за основним боргом).

3. Види кредитних операцій на світовому ринку капіталів.

Міжнародний кредит виступає в різних видах. Його можна класифікувати за декількома головними ознаками, що характеризують його окремі сторони.

За термінами міжнародні кредити поділяються на:

- короткострокові – до 1 року;

- середньострокові – до 5 років;

- довгострокові – більше 5-7 років.

Міжнародний короткостроковий кредит до одного року, як правило, застосовується при кредитуванні зовнішньої торгівлі переважно сировинними товарами чи при міжнародному обміні послугами. За допомогою міжнародного кредиту від одного року до п'яти традиційно

фінансується експорт машин і обладнання. А довгостроковий кредит використовується для фінансування великомасштабних проектів на компенсаційній основі або при спорудженні інших об'єктів промисловості чи інфраструктури.

Залежно від суб'єктів кредити поділяються на:

- приватні, які надаються фірмами і банками;
- урядові;
- кредити міжнародних валютно-фінансових організацій.

Кредити приватних банків – типowo традиційне явище. Важливим видом міжнародного кредиту є урядові позики. У 70-80-ті роки вони надавалися переважно примислово розвинутими державами країнам, що розвиваються. Сьогодні характерною особливістю розвитку міжнародного кредиту стало те, що уряди виступають не тільки активними учасниками міжнародних кредитних відносин в ролі кредитора або позичальника, але й в позиції гаранта процесу кредитування. Так, держави широко практикують кредитування експорту і страхування експортних кредитів як засіб конкурентної боротьби на світових ринках. Для здійснення операцій по страхуванню зовнішньоторгових кредитів та надання гарантій по них створені і спеціальні банки.

Разом з приватними і державними організаціями після другої світової війни наданням кредитів стали займатися міжнародні валютно-фінансові установи – МВФ, Світовий банк і інші. Причому отримання кредиту у міжнародних організацій часто служить підставою для кредитування приватними банками.

З точки зору форми надання в економічній літературі розрізняють товарні й валютні кредити. В товарній формі виступають переважно комерційні (фірмові) кредити, в грошовій – банківські. Ці форми широко застосовуються у зовнішній торгівлі.

Фірмовий кредит – це позика, яка надається експортером однієї країни імпортеру іншої країни у вигляді відстрочення платежу за товари, що поставляються. Терміни фірмового кредиту різні й визначаються умовами кон'юнктури світових ринків, видами товарів і складають інколи 8-10 років.

Банківські кредити мають суттєві переваги перед фірмовими, оскільки дають можливість одержувачу ширше використовувати кошти на купівлю товарів, звільняють його від необхідності звертатися за кредитом до фірм-постачальників, проводити з останніми розрахунки готівкою за рахунок отриманого банківського кредиту. Дякуючи використанню державних коштів і гарантій, приватні банки нерідко надають експортні кредити на 10-15% нижче ринкових. Слід відмітити, що банківські кредити за своїми масштабами значно перевищують фірмові.

4. Міжнародні валютно-кредитні та фінансові організації.

У міждержавному регулюванні валютних та кредитних відносин основна роль належить спеціальним міжнародним валютно-фінансовим організаціям, серед яких провідне місце займають Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Банк міжнародних розрахунків, регіональні банки та валютно-кредитні організації ЄС – Європейський інвестиційний банк, Європейський фонд валютного співробітництва, Європейський банк реконструкції та розвитку.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) – це міжурядова валютно-кредитна організація зі сприяння розвитку міжнародної торгівлі та співробітництву у валютній сфері. Створений на міжнародній конференції в Бреттон-Вудсі (США) в 1944 р., а розпочав працювати з 1947 р. Має статус спеціалізованого закладу ООН. Станом на 1997 р. нараховує понад 180 країн-членів. Україна стала членом МВФ у вересні 1992 р. (на той час – 167-м членом),

МВФ – це організація акціонерного типу. Його ресурси формуються за рахунок внесків країн-учасниць відповідно до встановленої для кожної країни квоти. Розмір квоти залежить від рівня економічного розвитку країни та її ролі в світовій економіці й міжнародній торгівлі. Квота переглядається кожні 5 років.

Основними завданнями МВФ є:

- сприяння розвитку міжнародної торгівлі та валютного співробітництва встановленням норм регулювання валютних курсів та контролю за їх дотриманням;
- сприяння багатосторонній системі платежів та ліквідація валютних обмежень;
- надання валютних кредитів державам-членам для вирівнювання платіжних балансів;
- організація консультативної допомоги з фінансових і валютних питань.

Кредитні операції МВФ здійснює лише з офіційними органами країн-членів – казначействами, центральними банками, валютними стабілізаційними фондами. Кредити надаються у формі продажу іноземної валюти за національну, а погашають їх, викуповуючи національну валюту за іноземну.

МВФ надає кредити декількох видів.

1. Звичайний кредит – для стабілізації платіжного балансу в межах року з можливим його продовженням до 4–5 років,
2. Компенсаційний кредит – для компенсації скорочення експортного виторгу за незалежними від країни-позичальника причинами (на 3–5 років).
3. Стабілізаційний ("буферний") кредит – для фінансування запасів сировини в зв'язку з несприятливою кон'юктурою на світових ринках (на 3–5 років).

4. Розширене фінансування – для структурної перебудови зовнішніх розрахунків, якщо наявні серйозні порушення платіжного балансу (до 3 років).

Кредити МВФ надає лише з дотриманням певних економічних і політичних вимог у формі програми стабілізації економіки. Країни-члени зобов'язані надавати МВФ інформацію про офіційні запаси золота і валютні резерви, стан економіки, платіжний баланс, іноземні інвестиції та грошовий обіг тощо.

Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР), який частіше називають Світовим банком, був заснований в липні 1944 р. на валютно-фінансовій Бреттон-Вудській конференції, що відбулася у м. Бреттон-Вудсі (штат Нью-Хемпшир, США) під егідою ООН. Світовий банк розпочав свою діяльність 25 червня 1946 р.

Мета Світового банку – сприяння економічному прогресові на користь найбідніших верств населення в країнах, що розвиваються, і фінансування інвестицій, які сприятимуть економічному зростанню. Інвестиції спрямовуються як на будівництво доріг, електростанцій, шкіл, зрошувальних систем, так і на сприяння розвитку сільськогосподарських структур, перекваліфікацію вчителів, програми поліпшення харчування дітей та вагітних жінок. Деякі позики Світового банку фінансують видатки, пов'язані з реструктуризацією економіки, що сприяє її стабільності, ефективності та ринковій орієнтації. Світовий банк забезпечує також "технічну допомогу" або експертну підтримку, допомагає урядам країн підвищити ефективність специфічних секторів їх економік відповідно до потреб національного розвитку.

Світовий банк функціонує під адміністративним контролем Ради керуючих. Кожну з 176 країн – членів Світового банку представляє один керуючий, який, як правило, відповідає рівню урядового міністра. Рада делегує свої повноваження меншій групі представників – Раді виконавчих директорів, яка розміщена у Вашингтоні. Ця Рада відповідає за рішення щодо політики, яка впливає на функціонування Банку. Рішення щодо позик приймаються на підставі економічних і політичних критеріїв. Президент Світового банку є головою Ради виконавчих директорів. Менеджмент і щоденне функціонування Банку забезпечують приблизно 7,1 тис. членів персоналу із більш як 100 країн світу.

Відсоткові ставки по позиках Світового банку для країн, що розвиваються, змінюються кожних 6 місяців. Поточне значення відсоткової ставки становить 7,43 %. Згідно із загальним правилом позики мають 5-річний період відстрочення платежів і повинні бути сплачені протягом періоду, який коливається в межах від 15 до 20 років. Деякі позики МБРР для країн, що розвиваються, надаються із внесків, що надійшли від країн – членів установи. Однак більшість грошових надходжень формуються за рахунок бон, виданих на світових фінансових ринках.

Світовий банк має три організації-філії: Міжнародну асоціацію розвитку (МАР), Міжнародну фінансову корпорацію (МФК), Багатостороннє агентство гарантії інвестицій (БАГІ).

МАР. Міжнародна асоціація розвитку заснована в 1960 р. (150 країн-членів). Ця філія Світового банку надає безвідсоткові позики найбіднішим країнам світу. Тільки країни, річний прибуток яких становить менш ніж 1,305 дол. США на душу населення, можуть отримати позику від МАР. Позики МАР, відомі як "кредити", мають 10-річний період відстрочення і підлягають оплаті протягом 35–40-річного періоду (згідно з кредитоспроможністю країни-позичальниці). Кошти, які позичає МАР, формуються за рахунок внесків від розвиненіших країн; внесків, які час від часу отримують з доходів МБРР, а також за рахунок погашення наданих МАР кредитів. Незважаючи на те, що МАР легально є відокремленою від Світового банку, ця установа має спільний з ним персонал і організаційно-технічні засоби.

МФК. Міжнародна фінансова корпорація заснована в 1956 р. (156 країн-членів). Україна приєдналась до МФК у 1993 р.

Напрямки діяльності МФК:

- інвестування приватного сектора переважно в країнах, що розвиваються;
 - надання комплексних консультативних послуг урядам і підприємствам у приватизації (у 1993 р. експерти МФК брали участь в організації першого аукціону з продажу малих підприємств у м. Львові);
 - формування ринку капіталів у країнах перехідної економіки.
- МФК надає кредити високорентабельним приватним підприємствам без гарантій уряду, фінансуючи проекти, що створюються приватним сектором.

На відміну від МБРР, ця установа надає позики без урядових гарантій. МФК може займати рівноправне положення в компаніях, яким вона позичає, відігравати роль каталізатора щодо інших інвесторів з приватного сектора, а також створювати ринки капіталу в країнах, що розвиваються.

БАГІ. Багатостороннє агентство гарантії інвестицій, створене в 1988 р. (110 країн-членів). Діяльність цього філіалу Світового банку спрямована на підтримку приватних інвестицій в країнах, що розвиваються. БАГІ забезпечує гарантії інвестицій, захищаючи інвесторів від таких некомерційних ризиків, як війна або націоналізація. Ця установа надає консультативні послуги на рівні урядів, допомагаючи останнім залучати приватні інвестиції в економіку.

До регіональних європейських валютно-кредитних організацій належать: Європейський інвестиційний банк, Європейський фонд валютного співробітництва, Європейський банк реконструкції та розвитку.

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), створений у 1958 р., – це фінансова організація ЄС, яка забезпечує довгострокові позики для капітальних інвестицій з метою зміцнення збалансованого економічного розвитку Союзу та інтеграції. ЄІБ також сприяє виконанню фінансових аспектів політики співробітництва з країнами, які не є членами ЄС. Пріоритетне завдання банку – підтримання регіонального розвитку. Більше

ніж половина загальної суми позик виділяється для інвестицій у виробництво в регіонах, які відстають у індустріальному розвитку чи переживають занепад промисловості, для покращання систем зв'язку та охорони довкілля. Проекти, підтримані позикою ЄІБ, мають найнижчу з можливих відсоткових ставок. Кредити надаються на 20–25 років.

Європейський фонд валютного співробітництва (ЄФВС) створений у 1973 р. в межах європейської валютної системи. Він надає кредити країнам – членам ЄС для покриття дефіциту платіжного балансу за умови виконання ними програми стабілізації економіки, а також виконує функції кредитно-розрахункового обслуговування.

Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР) – це міжнародний банк, створений у квітні 1991 р. для сприяння економічним реформам у країнах Східної Європи та колишнього СРСР. У кредитуванні віддає перевагу недержавним структурам господарювання. 60 % його ресурсів спрямовано на розвиток у цих країнах приватного сектору, а 40 % – на розвиток інфраструктури.

Завданням ЄБРР є створення в постсоціалістичних країнах конкурентоспроможної промисловості, розвиток взаємовигідних зв'язків між західноєвропейськими країнами і надання кредитів під великі проекти в галузях енергетики, транспорту, зв'язку, охорони довкілля тощо.

Надаючи кредити, ЄБРР сприяє швидкому переходу східноєвропейських країн до економічної стабільності.